

Marijan SIVRIĆ

**VRIJEDAN DOPRINOS POVIJESTI ŽUPE I
ŠIROKOBRIJEŠKOG KRAJA**

Ing. Ivan Dugandžić – dr. fra Josip Sopta, *Rasno i Dužice – Župa Rasno*, Župni ured Rasno i MH Š. Brijeg, 1999.

Monografija Rasno-Dužice - Župa Rasno je nastala na podlozi entuzijazma i ljubavi prema svom kraju, njegovoj prošlosti i kulturi, autora ing. Ivana Dugandžića i dr. fra Josipa Sopte. Uložen je veliki trud, napor i samoprijegor autora u realizaciji zadanog projekta. Pisali su na dokumentarnoj podlozi i znanstvenim pristupom bez suvišnosti i opterećenja. Umjeli su naći mjeru između općeg i posebnog, ne upuštajući se u šire eksplikacije.

Monografija Župa Rasno je vrijedan doprinos ne samo povijesti župe nego i širokobriješkog kraja. U nizu vrijednih monografija župnih zajednica na prostoru Hercegovine, nastalih posljednjih godina, usudujem se reći da je ova najdosljednije vođena od početka do kraja.

Osim spomenute dvojice autora tekstualnog dijela knjige zasluge za njezin nastanak i ukupan estetski izgled imaju fra Ferdo Majić, župnik Župe Rasno, lektori i korektori prof. Zdravko Nikić i Jerko Ivanković, te akademski slikar fra Mirko Ćosić, koji se pobrinuo za vanjski izgled knjige izradivši likovno rješenje korica i naslovne stranice. Računalnu obradu teksta uradio je Emil Kordić, a tiskarske usluge obavio je "Grafotisak" iz Gruda.

Značajnom obogaćenju monografije pridonijele su fotografije u boji i crno-bijeloj tehnici, koje su za ovu priliku ustupili njihovi imatelji - pojedinci i institucije. Knjiga obiluje zemljovidima i terenskim skicama, što još više uvećava vrijednost monografije.

Autori su glavnim naslovom, *Rasno - Dužice - Župa Rasno*, omeđili prostor svojih znanstvenih istraživanja i razmatranja ne misleći pritom na

povijest župe kao crkvene institucije, nego na cjelinu života u njoj. Istina i povijest crkvene župe dobila je adekvatan tretman i prostor.

Već na str. 5. nalazimo pozdravnu riječ župnika *fra Ferde Majića*, predstavnika Župnog ureda kao nakladnika. Obraćajući se župljanima i izražavajući radost zbog izlaska monografije, svoj tekst završava riječima: "Pozdravljam ovaj pothvat i želim da se ova knjiga nađe u svakoj našoj kući kao najdraži amanet." Naslovom "Preljubeznom štiocu" obraća se jedan od autora monografije dr. fra Josip Sopta. Izvornim govorom ljudi ovog podneblja, osjećajno i s puno topline, svoje obraćanje završava riječima: "Volio bi da ova knjiga, predragi štioći, bude na vašem kredencu ili pod jastukom. Da u nju digot zavirite jer je za vas, vašu dicu i unuke. Cili je tu svit i život naš, koliko smo ga mogli obuhvatiti i zatnjiti iz dubokog bunara naše prošlosti."

Nakon gornjeg slijedi *Proslov* dvojice autora - Ivana Dugandžića i fra Josipa Sopte. Poslije početnih dvojbi autori su se u konačnici opredijelili za strogo znanstveni, dokumentaristički i kritički pristup, lišen bilo kakvih suvišnih pretjerivanja. Konceptijski su knjigu zamislili u dva dijela. Prvi dio obuhvaća profanu ili svjetovnu, a drugi sakralnu ili vjersku povijest Rasna i Dužica, odnosno Župe Rasno. Primjerenim metodološkim pristupom autori su se usvojenih načela striktno pridržavali.

Na str. 11. dolazimo do prvog dijela knjige, koji se završava stranicom 286. Riječ je o sveobuhvatnom povijesnom prikazu autora ing. Ivana Dugandžića. Ovaj dio ima osam glavnih naslova: I. *Zemljišni položaj i podneblje*, II. *Zapisi iz prošlosti i povijesni spomenici*, III. *Pučko gospodarstvo i graditeljstvo u prošlosti*, IV. *Iseljavanje i zbjegovi*, V. *Ratne nedaće u 20. stoljeću*, VI. *Popisi pučanstva i razvitak prezimena*, VII. *Pismenost i školstvo* i VIII. *Običaji i narodno blago*.

U naslovu (I) - *Zemljišni položaj i podneblje* autor donosi zemljovid Rasna i Dužica, odnosno Župe Rasno s okolišem, te podatke o površini, nadmorskoj visini, naseljima i zaseocima, nazivima mjesta i posjeda (mjesnoj toponomastici i toponimiji), postanku i značenju imena naselja i drugih zemljopisnih pojmova. Naslov (II) - *Zapisi iz prošlosti i povijesni spomenici*, govori o prapovijesnim gomilama i gradinskim utverdama, te epohama razvitka pojedinih ljudskih kultura (paleolit, mezolit, neolit, bakarno, bronzano i željezno doba), te o vlasti Rimljana i tragovima njihove uprave na tretiranom prostoru. Širi osvrt, s obzirom na bogatiju izvornu građu, dat je za razdoblje srednjeg vijeka. U naslovu (III) - *Pučko gospodarstvo i graditeljstvo u prošlosti*, u dva podnaslova govori o tradicionalnom pučkom gospodarstvu - stočarstvu, ratarstvu, vinogradarstvu, duhanarstvu, voćarstvu, povrćarstvu, pčelarstvu, obrtničkoj djelatnostim (kovači, drvodjelje, zidari, tkači), mlinarima i

mlinicama, vapnarstvu i paljenju klačina. Pučko graditeljstvo prikazuje kroz opis stare kuće potleušice, slamare u suhozidu i novije kuće zidane kamenom i žbukom. Posebnu pozornost posvetio je prikazu interijera - unutaršnjeg izgleda kuće, a naročito ognjišta kao mjesta obiteljskog okupljanja (komastre, sač, sadžak, mašice), te pokućstva (stap, kaca, kabao, burilo, sito, naćve, sinija, lopar, jaram, uže, tikva za vodu) i neizbježne gusle.

U odjeljku (IV) - *Iseljavanje i zbjegovi* autor govori o uzrocima migracija i pravim egzodusima pučanstva s prostora Hercegovine, pa tako iz Rasna i Dužica, u razdoblju osmanske uprave. Taj se proces odvijao zbog stalnih ratovanja Osmanskog Carstva i europskih zemalja, ali i zbog drugih uzroka - hajdučije i uskočkih upada, te općih socijalnih, političkih i gospodarskih prilika. Spomenute seobe išle su uglavnom u tri smjera - prema Imotskoj i Sinjskoj krajini i Posavini. U nastavku autor daje osvrt na iseljavanja u 20. stoljeću, a veoma iscrpno o seobama u razdoblju od 1945. do 1991. godine.

Poglavlje (V) - *Ratne nedaće 20. stoljeća* odnose se na prikaz Prvog svjetskog rata (ratna stradanja, glad, epidemije, spašavanje djece), te Drugi svjetski rat (ratna zbivanja, žrtve rata i poraća u komunističkom sustavu), s težištem na Domovinski rat i zbivanja na tom i širem prostoru Hercegovine od 1991. do 1995. godine.

Posebno je zanimljivo poglavlje (VI) - *Kretanje pučanstva i razvoj prezimena*. Ovo pitanje autor je prikazao na temelju turskih popisnih deftera 15. i 16. stoljeća, izvješća vizitatora BiH 17. stoljeća, te popisa vjernika katolika i izvješća bosanskih vikara (biskupa) fra Pave Dragičevića 1742., fra Marijana Bogdanovića 1762. i 1768. i drugih vizitatora 18. stoljeća. Druga polovina 18. te 19. i 20. stoljeće, u pogledu stanja pučanstva na ovom prostoru, prikazana je na osnovi službenih popisa civilnih vlasti i matičnih knjiga Župe Rasno. U pogledu razvitka prezimena autor je dao kratak opis podrijetla pojedinih rodova Župe Rasno, te osvrt na nekadašnja - izumrla, odseljena ili preinačena prezimena i posve razumljivo na sada postojeća živuća prezimena u selima Župe Rasno.

U poglavlju (VII) - *Pismenost i školstvo u Župi Rasno*, autor piše o počecima školstva na Š. Brijegu, te o Hrvatskoj seljačkoj školi u Rasnu (1913.), Narodnoj osnovnoj školi u Rasnu (1905.), te nekim pokušajima u izgradnji škole i obnovi pučke škole *Ivana Sopte*. Poseban osvrt daje na četverogodišnju osnovnu školu (1939.) u Dužicama. U odjeljku *Pisana riječ i likovno stvaralaštvo* posebno je apostrofirao književnika Ivana Soptu, rođenog u ovoj župi. Prvi dio autor I. Dugandžić završava poglavljem (VIII) - *Običaji i narodno blago*. Tu opisuje odnos prema porodu i djeci i ulozi roditelja u odgoju djece, zatim seoska sijela, derneke i svadbene običaje. Poseban osvrt daje na običaje uz vjerske crkvene blagdane - Božić i dane uz

Božić, korizmu i Uskrs, i ivandanjske običaje. Autor se osvrnuo i na pučku glazbu u Župi Rasno, vokalno pjevanje i pjevanje uz glazbenu pratnju. Narodna nošnja - muška i ženska - početkom 20. stoljeća posljednje je pitanje koje Dugandžić tretira u svom prvom dijelu knjige.

Drugi dio knjige (str. 289.-385.) nosi naslov *Osnutak i povijest Župe Rasno*. Autor ovog dijela je dr. fra Josip Sopta, u kojem razmatra crkvene i vjerske prilike na prostoru Župe Rasno tijekom povijesnih mijena. Ovaj dio podijeljen je na tri glavna poglavlja: I. - *Osnutak i povijest Župe Rasno*, II - *Crkveno graditeljstvo*, III - *Duhovna zvanja*, s kratkim životopisom redovnika. U prvom poglavlju autor razmatra stanje vjerskog života katolika Hrvata na prostoru župe i šireg okruženja. Za to se koristio različitim povijesnim vrelima, a posebno izvješćima vizitatora i vikara (biskupa) Bosanskog vikarijata 17, 18. i 19. stoljeća. Poantu daje na okolnosti utemeljenja Župe Rasno, njezin suodnos s maticom iz koje se izdvojila i suodnos s onim župama koje su jednim dijelom nastale izdvajanjem nekih sela i zaselaka iz njezina sastava. U drugom dijelu opisao je gradnje sakralnih objekata - crkava, grobljanskih kapelica, župnih kuća, grobalja i drugih objekata vezanih za župu kao vjersku instituciju. U trećem poglavlju autor daje pregled duhovnih zvanja na prostoru župe Rasno. Tako navodi imena 28-ice franjevaca, jednog svjetovnog svećenika i pet časnih sestara. U popisu imena duhovnih osoba daje i njihov kratki životopis - podrijetlo, rođenje, školovanje, službovanje, pastoralni, kulturni i svaki drugi duhovni rad.

Iza drugog dijela knjige slijedi *Kronološki pregled važnijih zbivanja u Župi Rasno* tijekom povijesnih zbivanja. Tu je i popis impozantnog broja foto priloga - 29 kolor fotografija i 115 u crno-bijeloj tehnici.

Veoma je značajno da je ova vrijedna monografija opremljena s dva kazala, i to: kazalom mjesnih imena i naziva i imenskim kazalom osobnih imena. Sve to čini ovu vrijednu knjigu potpunijom, pristupačnijom i lakšom za njezino korištenje. Zbog svega rečenog preporučamo ovu knjigu kao značajno znanstveno djelo.